

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Geographica VII (2014)

Wacław Cabaj

Obserwacje w nauczaniu geografii turystycznej

Streszczenie

W nauczaniu geografii w szkole średniej duży nacisk położono na umiejętność rozwiązywania testów. Zaniedbano zaś nauczania obserwacji. Dlatego u studentów, również na kierunku turystyka i rekreacja jest duża nieporadność w samodzielnych obserwacjach. A w celach nauczania tego przedmiotu jest wykształcenie umiejętności samodzielnego pozyskiwania wiadomości o walorach rekreacyjnych, atrakcjach turystycznych i infrastrukturze. W toku nauczania geografii turystycznej należy wprowadzić i ćwiczyć umiejętność obserwacji. Obejmuje ona postawienie celu obserwacji, dobór metod oraz umiejętność odczytu i interpretacji wyniku. Analiza samodzielnych prac studentów pozwala wskazać, że głównym powodem kłopotów ze studenckimi obserwacjami są: 1- brak umiejętności ich dokonywania, 2 - nieporadność w przedstawianiu ich wyników, spowodowana słabym opanowaniem języka, 3 - braki w wiedzy ogólnej.

Słowa kluczowe: geografia turystyczna; nauczanie; obiekt turystyczny; obserwacja

Observations in the teaching of tourism geography

Abstract

In the teaching of geography in the secondary school a large emphasis was put on the ability of the tests solving, while teaching of observations was neglected. Therefore, a low level of the unassisted work, of the secondary schools students, was observed. The skill of obtaining information about the tourist attractions, landmarks and the tourism infrastructure is one of the goals in the teaching of geography of tourism. The skills should be practiced and used during the course of the geography of tourism. The exercises should focus on: 1) the goal of the observation, 2) the selection of the method, and 3) the appropriate interpretation of the results obtained. These stages cause problems also among the students of tourism. On the basis of difficulty posed for the students the reasons for that are as follows: 1- inability to perform the observation process, 2- awkwardness in presenting of the observation results, (often caused by low level of the native language), 3- gaps in the general knowledge. All Those negatively influence the effectiveness of the teaching of geography of tourism.

Key words: geography of tourism; teaching; tourist facility; observation

Wprowadzenie

Zmiany w nauczaniu geografii mogą być wprowadzane różnymi sposobami. Mogą być one spowodowane zmianami gospodarczymi i politycznymi, np. takimi jak na Bałkanach. Po rozpadzie Jugosławii powstało tam wiele państw. Większość wybrzeża Adriatyku jest teraz w obrębie Chorwacji. Tak więc rekreacyjne walory adriatyckiego wybrzeża będą omawiane przy Chorwacji, a nie jak poprzednio – przy Jugosławii.

Z powodu zmian politycznych i niepokojów w krajach arabskich Afryki Północnej (Tunezja, Libia, Egipt) zarówno w opisie regionu, jak i w działalności bieżącej biur podróży należy uwzględnić niestabilność, która może spowodować niespodziewane rezygnacje uczestników. Z zasady powoduje to kłopoty finansowe biur turystycznych.

Zmiany w treściach nauczania mogą być zadekretowane odpowiednimi dokumentami np. podstawami programowymi lub programem nauczania. Skuteczność takich rozwiązań niekiedy jest wątpliwa. Mimo nowych założeń i haseł programowych, realizuje się tradycyjne treści, traktując owe innowacyjne założenia programowe „po łebkach”. Z przykładami dużej inercji borykała się niejedna reforma programowa (Cabaj 2002).

Skutecznym sposobem wymuszania zmian są wymagania egzaminacyjne. Sprawdzanie umiejętności przeliczania podziałek, czasów, umiejętność czytania przekroju geologicznego, oznaczania klimatu na podstawie danych opadowych i temperatury, wprowadzona na egzaminach wstępnych i na olimpiadach geograficznych skutecznie wymusiły realizację tej części materiału na lekcjach.

W ramach reformy systemu oświaty w 2005 r. wprowadzono nową maturę. W następnych latach ten nowy egzamin maturalny w znaczącej części przybrał formę testów. Taka forma egzaminowania wywołała zmiany w nauczaniu wielu przedmiotów, w tym również geografii. Uczniowie sporo uwagi poświęcają rozwiązywaniu testów. Niestety umiejętność ta jest nieprzydatna w późniejszej edukacji. Nacisk na kształcenie jednej umiejętności, skutkuje niedostatkiem czasu na kształcenie innych.

Doświadczenia z zajęć ze studentami pozwalają stwierdzić, że jedną ze słabo wyćwiczonych w szkołach średnich umiejętności jest obserwacja. Jest to umiejętność podstawowa dla pozyskania wiarygodnych informacji, zarówno o atrakcjach turystycznych, infrastrukturze, jak i o ruchu turystycznym (np. Alejziak 2010). W działalności biur podróży zdarza się, że zaufanie ofercie np. hotelu, bez jej sprawdzenia na miejscu może skutkować pretensjami uczestników i żądaniem zwrotu części kosztów. To samo dotyczy sprawdzenia szerokości plaży, odległości od miejsca zakwaterowania do brzegu jeziora, czystości wody oraz wielu innych cech, zarówno środowiska, jak i infrastruktury, mających wpływ na warunki pobytu wczasowiczów lub turystów.

Celem opracowania jest próba ustalenia powodów nieporadności w wykonywaniu samodzielnych obserwacji przez studentów kierunku Turystyka i Rekreacja Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Przykłady z opracowań studentów pochodzą z prac kontrolnych wymaganych na ćwiczeniach z przedmiotu geografia turystyczna. Jeśli przy rycinach nie podano źródeł, są opracowaniem własnym autora.

Obserwacja jako metoda pozyskiwania wiadomości

Obserwacja to planowe, świadome, celowe postrzeganie cech przedmiotów, zjawisk i procesów. Do podstawowych atrybutów obserwacji należy celowość. Polega ona na tym, że przed rozpoczęciem ustala się jej cel, sposób wykonania, sposób interpretacji i oceny wyniku. W dalszej części tekstu będą opisane obserwacje dydaktyczne. Od obserwacji naukowych różni je to, że prowadzący zajęcia na ogół wie, jaki będzie ich wynik.

W studenckich obserwacjach na studiach turystyki i rekreacji na ogół nie korzysta się z drogiego sprzętu pomiarowego ani ze skomplikowanej aparatury do analizy. Czas tych obserwacji z zasady jest krótki, dostosowany do wymiaru godzin, przeznaczonych programowo na te zajęcia. Mogą one być dokonywane w terenie (bezpośrednie), jak również na rycinach, planszach lub okazach (pośrednie).

Obserwacje należy odróżniać od spostrzeżeń, czyli przypadkowego odnotowania różnych cech i zjawisk w obiekcie i jego otoczeniu. Jeśli w spostrzeżeniach pojawią się elementy, nie będące celem obserwacji, mogą obniżyć jej jakość. Zjawisko to nazwano dystrakcją, czyli pojawieniem się czynników, odwracających uwagę obserwatora (Piskorz 1995). Na przykład uwaga studentów, notujących liczbę i typ pojazdów jadących na parking przy atrakcyjnym obiekcie turystycznym, może być rozproszona przez „stłuczkę” na skrzyżowaniu i awanturę będącą jej skutkiem. Ustalenie celu i zakresu obserwacji pozwala na uniknięcie różnych spostrzeganych cech, niebędących jej przedmiotem. Tak więc w obserwacji ruchu pojazdów można spostrzec, ale nie trzeba notować, koloru ani czystości karoserii.

W praktyce szkolnej (również na wyższych uczelniach) spotyka się obserwacje, tutaj roboczo nazwane pozornymi. W tych pozornych nie stawia się celu ani zakresu obserwacji. Najczęściej zastępuje się je poleceniem np.: opisz zwierzę widoczne na fotografii 1a.

Słuchacze (uczniowie) podadzą w różnej kolejności różne cechy zwierzęcia znanego im z doświadczenia życiowego oraz z lekcji przyrody i biologii w szkole. Taka obserwacja, którą można nazwać pozorną, bez określonego celu i zakresu nie daje możliwości pozyskania nowych wiadomości, potrzebnych do pogłębienia wiedzy.

Aby spełnić warunki obserwacji dydaktycznej, należałoby określić: cel, sposób i zakres oraz interpretację jej wyniku. Dla tego przykładu można je sformułować następująco:

Cel: ustalić, czy zwierzę przedstawione na ryc. 1a jest głodne, czy najedzone?

Zakres: należy popatrzeć na tylną część tułowia przylegającą do grzbietu. Między grzbietem, ostatnim zębem i łopatką jest trójkątne zagłębienie, zwane dołkiem głodowym (ryc. 1b). Należy popatrzeć, czy skóra w tym miejscu jest zapadnięta, czy zagłębienie jest słabo widoczne, wypełnione. Na ryc. 1b widać, że jest ono zapadnięte.

Interpretacja wyniku obserwacji: jeżeli zagłębienie jest zapadnięte – zwierzę jest głodne, jeśli wypełnione – najedzone. W tym przypadku nietrudno ustalić, że sfotografowano zwierzę głodne. Oczywiście obserwacje robione przez studentów biologii będą miały większy zakres, jeszcze większy obserwacje studentów weterynarii.

Podobnie: cel, zakres i sposób odczytania wyniku należy podać dla każdej obserwacji w toku nauczania. Wtedy samodzielne działanie studenta nie będzie bezplanowym spostrzeganiem, tylko celowym zdobywaniem nowych umiejętności obserwacji i nowych wiadomości o obserwowanym obiekcie lub zjawisku.

Ryc. 1. Krowa: a – widok ogólny, b – tylna część tułowia

Źródło: Opracowanie własne autora

Warunki wykonywania obserwacji dydaktycznych

Poprawność obserwacji zależy od spełnienia kilku warunków. Wstępnym, niezbędnym warunkiem jest istnienie masy apercepcyjnej (Piskorz 1995).

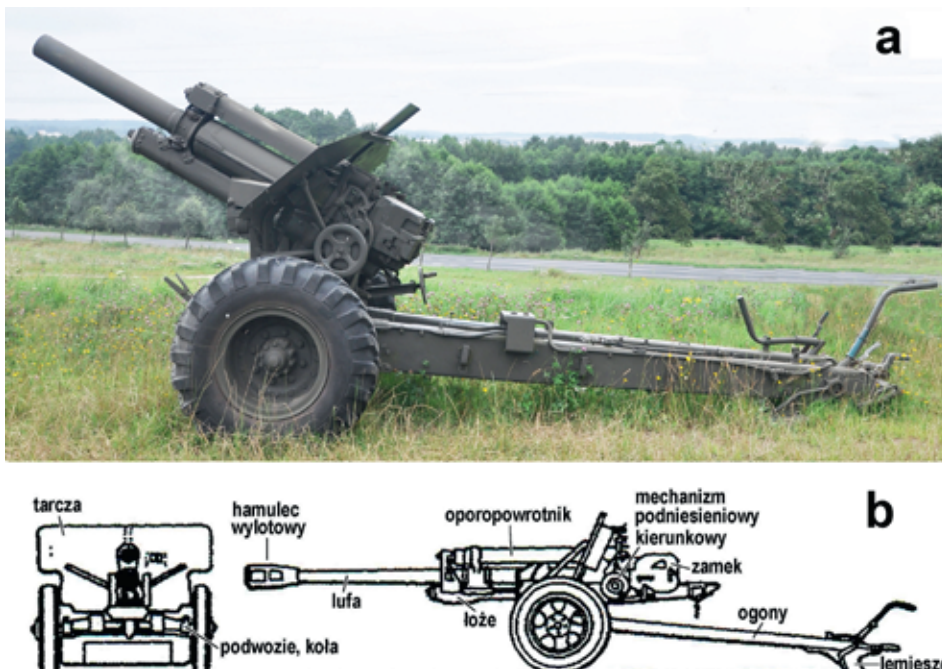
Masa apercepcyjna

Jest to zasób wiadomości potrzebny do wykonania obserwacji i opisu obiektu lub zjawiska. Chcąc opisać budynek należy zapoznać się z jego budową, tj. umieć wypatrzeć i wskazać jego podstawowe części np.: ścianę, front, szczyt, dach, kalenicę, okna, drzwi. Podobnie dla opisu świątyni należy znać i umieć wskazać np.: nawę, prezbiterium, kruchtę, kaplicę. Niezależnie od tego, jaki charakter ma obiekt, czy jest to drzewo, armata na pomniku czy głąz narzutowy, warunkiem niezbędnym do przeprowadzenia obserwacji jest znajomość podstawowych części, cech takiego obiektu.

Stworzenie tych podstaw jest niezmiernie ważnym elementem w nauczaniu obserwacji. Na ryc. 2a przedstawiono armatę na ekspozycji muzealnej. Armaty spotyka się w kolekcjach militariów, również na pomnikach lub jako element wystroju innych obiektów np. dwie armaty przy wejściu na cmentarz żołnierzy radzieckich w Rabce Zdroju.

Aby opisać armatę należy zapoznać się z budową tej broni w bardzo uproszczonym zakresie (ryc. 2b). Oczywiście nie ma potrzeby zapamiętania części składowych armaty. Wystarczy zabrać ze sobą kartkę z odpowiednimi notatkami czy rysunkiem. Te same zasady dotyczą wszystkich obiektów z zasobu krajoznawczego lub turystycznego. Źródłem wiadomości mogą być encyklopedie ogólne lub

tematyczne oraz publikacje fachowe. Ostrożnie należy korzystać z zasobu internetowego, w tym z Wikipedii, gdzie jest dużo wiadomości bałamutnych.

Ryc. 2. Armata: a – na ekspozycji, b – budowa

Źródło: Opracowanie własne autora

Algorytm opisu

Ogólne warunki prowadzenia obserwacji na lekcjach geografii (z grupą) przedstawiono w podręczniku *Zarys dydaktyki geografii* (Piskorz 1995). W dalszej części tekstu zostaną przedstawione zasady prowadzenia indywidualnych obserwacji, dokonywanych przez studentów I r. kierunku Turystyka i Rekreacja Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Obserwacje i opis obiektu każdy student dokonywał indywidualnie w wybranej, najlepiej znanej przez siebie miejscowości. Zalecono, żeby do opisu obrać obiekt mały np.: kapliczkę, budynek, drzewo, głąz narzutowy, młyn, pomnik, rozległy widok czy przedmiot ustawiony dla ozdoby lub na pamiątkę. Może nim być np. stary pojazd strażacki, ustawiony koło remizy. Nie powinien to być obiekt już opisany, zwłaszcza w Internecie. W takim doborze obiektu kierowano się założeniem, że zwiększy to udział własnej pracy studenta. Takie założenie nie budziło entuzjazmu u studentów. Często słyszałem: *przecież u nas na wsi nic nie ma*. Zgłaszali za to propozycję, że opiszą Wawel.

Dla uporządkowania toku samodzielnej pracy studentów sporządzono instrukcję wykonania obserwacji (ryc. 3). Na ćwiczeniach szczegółowo omówiono wykonanie obserwacji. W sprawozdaniu z wykonania tego ćwiczenia powinny się znaleźć następujące części:

Imię, Nazwisko	I TIR	Gr.	Ćw.
Charakterystyka obiektu			
Obiekt:			
1. Położenie - słownie + mapa			
			
2. Opis			
<ul style="list-style-type: none"> - własne obserwacje + ilustracje - dane ze źródeł, literatury, podać notatki bibliograficzne 			
Fot. 1		Fot. 2	
			
Widok ogólny figurki		Fragment trzonu, płaskorzeźba św. Józefa i narzędzia stolarskie	
3. Funkcje			
<ul style="list-style-type: none"> - były - istniejące - planowane, perspektywiczne 			
4. Zagospodarowanie turystyczne, rekreacyjne			
5. Zaklasyfikowanie			
Sprawozdanie: wg wzoru, 1 strona (do 1800 znaków) tekstu, mapa, 1 lub 2 fotografie			

Ryc. 3. Instrukcja do wykonania ćwiczenia: Opis obiektu

Źródło: Opracowanie własne autora

Położenie

Opis położenia może być bardzo zróżnicowany. Jeżeli jest to znany obiekt, dobrze widoczny z głównej drogi np. ruiny zamku w Chęcinach lub skansen w Tokarni, może być zwięzły. Wystarczy podać, że obiekty znajdują się przy lub nieopodal drogi nr 7, kilkanaście kilometrów na południe od Kielc. W tym przypadku wystarczy posłużyć się mapą samochodową lub turystyczną. W odnalezieniu znanego obiektu pomagają zazwyczaj oznakowanie, wskazujące drogę do atrakcji turystycznej.

Jeżeli jest to obiekt mały i mało znany, opis położenia musi być bardziej szczegółowy. Powinien być ilustrowany mapą turystyczną w większej podziałce lub mapą topograficzną. Mapa, na której wyraziście zaznaczono obiekt ma być częścią sprawozdania (ryc. 3). Pożyteczne jest podanie jego współrzędnych odczytanych z mapy lub z odbiornika GPS.

W charakterystyce położenia dla potrzeb turystycznych należy uwzględnić dojazd i możliwość zaparkowania. Jest to szczególnie ważne dla autokarów. W niektórych miastach, zwłaszcza w Europie Zachodniej, koszty parkowania są bardzo duże. Stosuje się tam praktykę wysadzania grupy w pobliżu zwiedzanych miejsc, po czym autokar odjeżdża na miejsce bezpłatnego parkowania, często na peryferiach miasta. Takie miejsca należy również uwzględnić w opisie położenia.

Opis

W instrukcji do ćwiczenia (ryc. 3) wyraźnie oddzielono tę część opisu, która pochodzi z własnych obserwacji od wiadomości, pochodzących z innych źródeł. Zwracano uwagę na to, że widać bryłę budynku, dach, okna, materiał, z którego jest zbudowany, szczegóły jego architektury – i to powinno być w pierwszej części opisu.

W drugiej dopiero powinny się znaleźć wiadomości kto był autorem projektu budynku i kiedy go wybudowano. Niestety często studencki opis zaczyna się np. od informacji, że jest to *barokowa świątynia z początku XVII w.* Wiadomość ta na pewno nie wynika z oględzin świątyni. W sprawozdaniu należy podać źródła i notatki publikacji, z których korzystano.

Funkcje

W trakcie obserwacji należało ustalić funkcje, które pełni obiekt. Są obiekty np. kapliczka przydrożna, które w czasie istnienia mogą pełnić tylko jedną funkcję. Jest też wiele takich obiektów, których funkcje mogły ulegać zmianie. Dawna fabryka może teraz pełnić funkcję muzealną lub obiektu usługowego. Mogło być więcej zmian funkcji. Pałac mógł być siedzibą ziemiańską. Po II wojnie światowej mogła tam być szkoła, biblioteka lub ośrodek zdrowia. Zdarzało się też, że pałac popadł w ruinę. Niekiedy po przejściu do nowego właściciela, po remoncie pełni funkcję hotelową i restauracyjną. Może się zdarzyć, że następna funkcja jest dopiero planowana. Jeśli będzie wiadomość o tych planach, należy ją wpisać.

Zagospodarowanie rekreacyjne i turystyczne

W obserwacji i opisie należy uwzględnić również sposób zagospodarowania dla umożliwienia, ułatwienia korzystania z atrakcji turystycznej lub walorów rekreacyjnych. Przy niektórych atrakcjach turystycznych infrastruktura jest bardzo rozbudowana. Wokół zamku w Malborku powstały miejsca noclegowe, restauracje, ogromne parkingi. Do zamku prowadzi wiele drogowskazów, można tam nabyć różne publikacje o nim. Przy tym zamku jest rozwinięta baza noclegowa, żywienia, komunikacyjna i informacyjna.

Dla niektórych obiektów to zagospodarowanie może być bardzo skromne. Przy niektórych kapliczkach przydrożnych ogranicza się do małej ławki.

Zaklasyfikowanie

Na końcu opisany obiekt należy zaklasyfikować. Dokonuje się tego przez porównanie z jakimś wzorcem np. z *Geografii turystyki Polski* (Lijewski, Mikułowski, Wyrzykowski 2002).

W sprawozdaniu wymagano zwięzłości. Objętość całego tekstu nie mogła przekroczyć 1 strony (1800 znaków). Mapa położenia i fotografie mogą być na odwrocie. Dopuszczano tylko 2 fotografie, żeby nie robić ze sprawozdania albumu.

Kłopoty z obserwacjami studenckimi

Wiele opracowań zrobionych przez studentów I roku turystyki i rekreacji wedle przedstawionego wzorca, a także ich ustne wypowiedzi charakteryzowało się dużą nieporadnością. Wstępna analiza powodów nieporadności wskazuje na kilka źródeł. Zostaną one przedstawione dalej. Przykłady pochodzą z opracowań studentów.

Brak umiejętności obserwowania

Przykład nieporadności obserwowania pochodzi ze studenckiego opisu dwunastowiecznej rotundy w Cieszynie (ryc. 4). W tekście obok tej fotografii pojawiło się zdanie: *Obiekt posiada dwa duże półkoliste okna*.

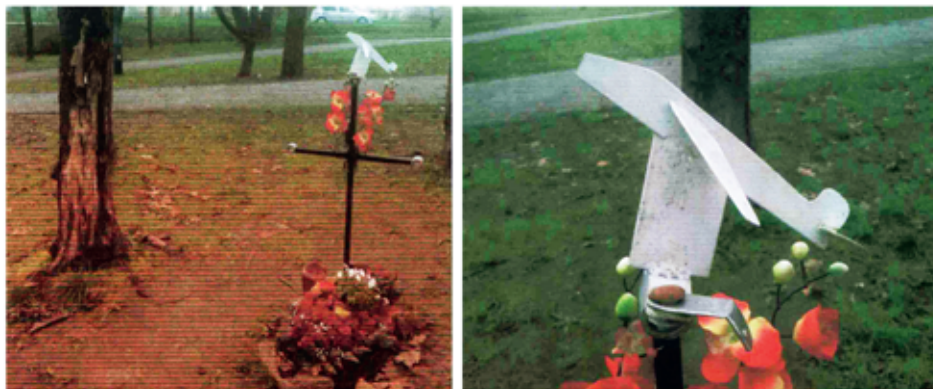
Ryc. 4. Rotunda św. Mikołaja w Cieszynie

Źródło: Zdjęcie z pracy kontrolnej

Zadziwia tutaj rozbieżność tekstu z załączoną do niego fotografią. Po widocznej na niej stronie rotundy są cztery okna, po drugiej, niewidocznej – jeszcze dwa. Obowiązkiem studenta było obejrzenie niewielkiego przecież obiektu. Rozbieżność w opisie tak banalnej cechy jak liczba okien świadczy o skrajnej nieporadności w obserwacji. Gdyby autor opisu zerknął tylko na fotografię, skorygowałby liczbę okien w tekście.

Trudno też te okna uznać za duże i półkoliste. Pojawiły się one skutkiem bezmyślnego skopiowania fragmentu tekstu z Wikipedii. W tym przypadku również rozbieżność między tekstem a fotografią jest trudna do wytłumaczenia.

Inny przykład dotyczy miejsca upamiętnienia tragicznego wypadku samolotu. Wydarzył się on po zakończeniu Małopolskiego Pikniku Lotniczego w czerwcu 2009 r. Samolot Cessna 172 niedługo po starcie z lotniska Rakowice, przymusowo lądował na terenie pobliskiego parku. Zginęła wtedy jedna osoba. Miejsce katastrofy upamiętniono. Fotografię tego miejsca, pochodzącą z pracy kontrolnej przedstawiono na ryc. 5.

Ryc. 5. Miejsce upamiętnienia wypadku samolotu w Nowej Hucie

Źródło: Zdjęcie z pracy kontrolnej

W opisie tego miejsca autor napisał: *W miejscu tragedii postawiono pomnik pamięci z wizerunkiem awionetki Cessna 172*. Oprócz tego w sprawozdaniu był obszerny tekst o konstrukcji, osiągnięciach i produkcji samolotów firmy Cessna, ilustrowany fotografią tego typu samolotu. Podobnie jak w poprzednim przykładzie uderza trudna do wytłumaczenia rozbieżność między tekstem a fotografią, na której widać blaszaną, schematyczną sylwetkę samolotu.

Nieporadność opisu

Analizując kłopoty ze studenckimi obserwacjami zwrócono kiedyś uwagę na to, że nieporadność w wyrażaniu myśli może być powodem niskiej oceny jakości obserwacji. Innymi słowy, student dokonuje poprawnych obserwacji, ale nieporadnie je przedstawia.

Przykładem tej nieporadności może być studencki opis – poniżej:

Obiekt: Kościółek św. Rocha w Kurozwałkach

Opis: Obiekt jest w złym stanie, odchodzi tynk ze ścian, mur wokół Kościółka również wymaga remontu. Cały teren nie jest w żaden sposób zadbany, wchodząc przez bramkę przywałem pajęczynę.

Kościółek wzniesiono w roku 1748 z wdzięczności za pominięcie Kurozwałek w pochodzie epidemii cholery. Zaraza w tym okresie kilkakrotnie pustoszyła okoliczne miejscowości.

Na podstawie takiego tekstu trudno cokolwiek powiedzieć o wyglądzie świątyni, którą autor opracowania przedstawił na dołączonej fotografii (ryc. 6).

Ryc. 6. Kaplica na cmentarzu w Kurozwałkach

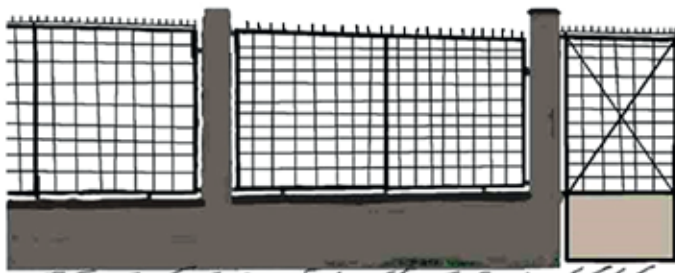
Źródło: Zdjęcie z pracy kontrolnej

Ze zdrobnienia można jedynie wywnioskować, że jest to budowla niewielka. W tekście uderza nieporadność, przemieszanie różnych treści. Nie wiadomo jak budowla wygląda, jak ją zaklasyfikować, wiadomo, że odpada tynk. Wiadomość o pajęczynie można co najwyżej potraktować jako poświadczenie wykonania oględzin w terenie. Z tekstu wynika też, że autor nie zapoznał się z podstawową wiedzą na temat opisanego obiektu, chociażby ze *Słownika terminologicznego sztuk pięknych* (2003).

Brak podstawowej wiedzy (masa apercypcyjna) o obiekcie, który należało opisać, koresponduje z nieporadnym opisem. Wszak sztuka pisania jest blisko sztuki czytania.

Podjęto kiedyś próbę oceny, czy można sprawdzić rozumienie tekstu w inny sposób niż wypowiedź, np. poprzez wykonanie rysunku (Cabaj 1987). Podobnie można podjąć próbę sprawdzenia, czy nieporadny opis pozwoli czytelnikowi na utworzenie poprawnego wyobrażenia opisywanego obiektu.

Dla tego celu zrobiono wstępne badania. Grupę ćwiczeniową studentów I roku rozdzielono na dwie części. Zadaniem pierwszej części (ok. 20 osób) było dokonanie obserwacji i opisu fragmentu płotu (ryc. 7).

Ryc. 7. Ogrodzenie: fotografia i rysunek

Źródło: Zdjęcie i opracowanie własne autor

Druga, pięcioosobowa grupa studentów, która nie brała udziału w obserwacji terenowej, na podstawie zrobionych opisów miała przedstawić wyobrażenie owego płotu. To wyobrażenie miało być przedstawione graficznie. Od rysunku, który powstawał na tablicy wymagano jedynie, by uwzględnił: murek ze słupkami, między słupkami, metalową siatkę w ramce. Po prawej stronie płotu jest skrzydło metalowej bramy. Oczywiście ten rysunek był znacznie bardziej uproszczony niż przedstawiony na ryc. 7. Pięciu studentów, dysponując kilkunastoma kartkami z opisami, po kilkunastu minutach zrobiło wreszcie poprawny rysunek. Zrobienie go na podstawie tylko jednego opisu było niemożliwe.

Taka obserwacja oczywiście nie pozwala na ocenienie, który czynnik ma większe znaczenie: nieumiejętność obserwowania czy nieporadność językowa. Ale na pewno sygnalizuje potrzebę podjęcia badań w tym zakresie.

Braki w wiedzy ogólnej

Na przedstawienie wyniku obserwacji, czyli opis obiektu wpływ ma również wiedza ogólna. Można to ilustrować przykładem opisu oddanego przez studentkę. W Andrychowie przy ul. Krakowskiej ustawiono samolot Lim-2 (ryc. 8). Na podporach była tabliczka z napisem: „Myśliwski samolot odrzutowy Lim-2 konstrukcji polskiej. Dar Ludowego Lotnictwa Polskiego”.

Ryc. 8. Samolot Lim-2 w charakterze pomnika, Andrychów

Źródło: Zdjęcie własne autora

W części opisu samolotu, opartej na obserwacji, należało podać podstawowe, dobrze widoczne jego cechy. Jest to metalowy średniopłat, ze skośnymi: skrzydłami i usterzeniem. Ma on, charakterystyczny dla samolotów tego typu, duży statecznik pionowy. Samolot jest w barwie metalu, są na nim wymalowane oznakowania polskiego samolotu wojskowego – białoczerwone szachownice oraz numer taktyczny 1527. Samolot umieszczono na metalowych podporach, z wypuszczonym podwoziem, w pozycji lotu wznoszącego. Na tabliczce, przymocowanej do podpór jest kilka informacji. Dane z tabliczki można potraktować jako dane źródłowe. Między innymi są na niej informacje, że jest to samolot wyprodukowany w Mielcu w 1956 r. Po wyeksploatowaniu, w 1976 r. został on ustawiony jako pomnik. Na tej tabliczce były również wiadomości bałamutne, że jest to samolot „konstrukcji polskiej”. Lim-2 to licencyjna wersja samolotu MiG-15 bis produkcji radzieckiej (Butowski 1987).

Studentka miała potrzebę dodania również czegoś od siebie. Dopisała więc, że jest to przykład samolotu, na którym Polacy walczyli w czasie II wojny światowej (sic!). Pytana o datę zakończenia wojny i rok produkcji samolotu, nie potrafiła sensownie objaśnić powodu kwestionowania tej części tekstu. Jest to typowy przykład negatywnego wpływu braków w wykształceniu ogólnym na jakość opisu – niestety dość powszechny.

Wnioski

W opisie obiektu powinny być zawarte wszystkie te cechy, które są niezbędne, aby czytelnik (słuchacz) wyrobił sobie poprawne jego wyobrażenie. Jeśli takiego wyobrażenia nie można sobie wyrobić, to znaczy, że opis jest nieporadny lub niekompletny.

Na takie nieporadne opisy wpływ mają: brak umiejętności obserwowania, nieporadność językowa oraz braki w wiedzy ogólnej. Można tutaj domniemywać, że nieporadność i niechęć do czytania odbija się ograniczeniem znajomości cech obiektu, który ma być opisany (masa apercypcyjna). Powoduje to pominięcie lub nieporadny opis jego istotnych cech, który w konsekwencji nie pozwala na powstanie poprawnego wyobrażenia tego obiektu.

W tych rozważaniach nie można pominąć wpływu Internetu. Lenistwo umysłowe, niechęć do podjęcia wysiłku powoduje użycie internetowej wyszukiwarki. Niezrozumienie tekstu z Internetu powoduje, że te skopiowane i wklejone fragmenty zupełnie nie pasują do obiektu, często w rażący sposób.

Nieporadność studenckich obserwacji i opisu obiektu na ćwiczeniach z geografii turystycznej i na krajoznawstwie sprawia, że nauczenie tej umiejętności staje się jednym z priorytetowych celów dydaktycznych na tych przedmiotach. Nauczenie poprawnego opisu jest trudne do realizacji z powodu kłopotów z czytaniem i pisanem ze zrozumieniem.

Narzucona urzędowo organizacja toku nauczania, sztywno zaplanowane cele i tematy do realizacji (eliminujące także rolę nauczyciela) nie sprzyjają wdrażaniu do obserwacji. Wiele zjawisk można obserwować wtedy, gdy występują. W świetle absurdalnych obecnie rygorów, przerwanie toku zajęć, np. na temat klasyfikacji obiektów turystycznych, żeby kilka zaledwie minut poświęcić na obserwację chmur soczewkowatych (*Cumulus lenticularis*) nad Karpatami jest niedopuszczalne. Chmury te niekiedy dobrze widać z okien sal wykładowych budynku Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Świadczą one o wystąpieniu w Karpatach wiatru halnego, silnie, negatywnie odczuwanego, zwłaszcza przez meteopatów. Obserwacja i umiejętność zaklasyfikowania tych chmur jest elementem wiedzy o silnie bodźcowych klimatach miejscowości górskich, pozwala na samodzielne stawianie prognozy pogody. Na zjawisko należy zwracać uwagę, kiedy wystąpi. Na zajęciach programowo poświęconych walorom rekreacyjnym terenów górskich może akurat nie wystąpić. Zostanie wtedy tylko jego omówienie, niewątpliwie mniej wartościowe od obserwacji.

Literatura/References

- Alejziak, W. (2010). Teoretyczne podstawy i najważniejsze metody badania wielkości ruchu turystycznego (aspekty regionalne i lokalne). W: E. Dziedzic (red.), *Regionalne badania konsumentów usług turystycznych*. E. Dziedzic (red.), Warszawa: Polska Organizacja Turystyczna, 24–38.
- Butowski, P. (1987). Samoloty MiG. Warszawa: Wydaw. Komunikacji i Łączności.
- Cabaj, W. (1987). Kształtowanie i kontrolowanie wyobrażeń na proseminarium z geografii fizycznej. *Problemy Studiów Nauczycielskich* 3: 48–55. Kraków: Wydawnictwo Naukowe WSP.
- Cabaj, W. (2002). O zmianach w nauczaniu wymuszonych wymogami egzaminacyjnymi. W: J. Kitowski (red.), *Czynniki i bariery regionalnej współpracy transgranicznej – bilans dokonań. 50 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego*. J. Kitowski (red.), Rzeszów: 517–526.
- Lijewski, T., Mikułowski, B., Wyrzykowski, J. (2002). *Geografia turystyki Polski*. Warszawa: PWE.
- Piskorz, S. (red.). (1995). *Zarys dydaktyki geografii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Słownik terminologiczny sztuk pięknych. (2003). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Notka biograficzna o autorze: Geograf, badania geomorfologiczne w Niece Nidziańskiej, później tafonomiczne, nad sedymentacją diaspor w środowisku rzeczonym. Zainteresowany także dydaktyką geografii i geografiami turystyczną. Autor książek: *Pojęcia w nauczaniu geografii fizycznej*, *Obserwacje i pomiary w nauczaniu geografii fizycznej*, współautor *Geografii turystycznej*. Dłuższe pobyty w Australii, na Kresach Wschodnich i w Ziemi Świętej.

Biographical note of author: He is a geographer, who conducted the geomorphologic investigations in the Nida Basin, then investigation related to tafonomy and sedimentation of the diaspora in the rivers. His research interests are related to geography teaching and geography of tourism. He is the author of: *Concepts in the teaching of physical geography*; *Observations and measurements in the teaching of physical geography*; a co-author of the *Tourism geography*. For longer periods he stayed in Australia, the Eastern Borderlands and in the Holy Land.

Wacław Cabaj, dr hab.
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie
Instytut Geografii
ul. Podchorążych 2
30-084 Kraków
cabajw@wp.pl